Зинакан ПАСАНОВА

ЖОМОГУҢДУ УККАНЫ КАЙРА КЕЛЕМ, ПААШАКАН
(аңгеме)

"Шамшы кызы Пааша. Алты жашар. Биринчи топтогу майып. Шайык көчөсү-5 "А". Бул дарек жазылган кагазды кыса кармаган алаканым тердеп да чыкты. Шайык көчөсүн узак издедим. Ушул эле тушта дешет, айланып-айланып табалбайм. Анан калса табыла да

турган жер эмес экен. Шаардын чок ортосунда эле ойдук-сөйдүк болуп чиркеше салынган, кайсынысы үй, кайсынысы сарай, кайсынысы даараткана экенин ажыраткыс жепирейген барак үйлөрдүн бүтүндөй айлы бар экендигине таң калдым. Тамдардын эскилиги чирий жаздаган чатырларынан, ным тиштеген пас дубалдарынан, жыгачы какжыраган эшик-терезелеринен көрүнүп турду. Үй алдыларында нукум жери жок, дарбазалары түз эле көчөгө чыгат экен. Көчө дегеним бири-бирине сүзүшүп же кошоктолуп турган тамдардын аралыгындагы эки кулачтай жер. Андан машинеси да, кишиси да жол талашып өтүшөт, бутка чалынышып жаш балдардын да ойноор жери ошол.

Үйлөрдү карап таңыркап, тар көчөлөрдөн чарчап баратып жазды издедим. Шаарда толукшуп бүрдөп калган көктөм бул жерде билинбейт. Дубалдарга жабыша өскөн бирин-экин карт талдар али көктөбөптүр. Асман да киргилт тартып беймаза көрүнду

Кычыкта кысылгансып турган көк эшиктин жыгач тепкичинде олтуруптур. Жалгызсыраган түрү бар. Мен издеген кыздын өзү экенин жүрөгүм туйду. Ошентсе да "Пааша!" деп абайлап үн салдым. "Ал Мен!" дегенсип жалт карады. Көзүмө эң биринчи эле анын кызылы жок кубакай өңүнө жарашпас өтө эле чоң көздөрү урунду. Агы билинбей каректери көлөкө жапкан булак көзүндөй каралжын тартып тереңинен жылтылдап турат экен. Дүркүрөп өскөн коюу кара чачы орогон башы да чоң көрүнөт. Жакасынан илмейиңки чыгып турган мойнунун арыктыгы аянычты козгойт. Кыздын турпатындагы бул ашык-кемдик көзүм үйрөнөрү менен билинбей кетти. Кимдин болбосун жүрөгүн жылыткыдай балалык ысык жылдызы бар экен. Кемпир айткан манжалары жок колдорун карап алыштан заарканып көздөрүмдү ала качып жаттым.

- Апаң кайда? Атаңчы? Алар базардан качан келишет? Үйдө өзүң жалгыз эле каласыңбы? Зерикпейсиңби? Үйрөнүп калдыңбы. Жакшы кыз турбайсыңбы? - деп сөзгө алдым аны. Пааша менен сүйлөшкөнчө көздөрүнүн тынымсыз өзгөрүлүп турганына таң кала бердим. Бая эле капкара болуп жайнап турган каректерин бир толкун жайпап өткөндөн кийин балыр түспөлдөнө түштү, кайра

толкуганда чөлдөгү закымдай тунарыңкы жылуу нур каптады. Кыз менин өзүнө кушум түшүп турганын байкадыбы, эркелегендей көздөрүн жүлжүйтө жумуп акырын сурады:

- Мен сизге жомок айтып берейинби?

- Айт, - дедим мен көп деле этибар албай. Жомокко жакын курагы эмеспи. Паашанын каректери эми миң-сан болуп жабырап күйгөн отторго толуп чыкты. Алардын саргыч жалынынан кадимкидей тап ургансыйт. Кыз толкундануусун баскысы келгендей көздөрүн сүзүлтө жумуп ачты эле, жайнаган оттор өчүп, тынч деңиздин бетиндей түнжурап калыптыр. Ал оюн кое тургансып бир-эки тепкич өйдөлөп чыгып тикесинен туруп турду. Ошондо экөөбүздүн бойубуз тепе-тең боло түштү. Баятан бери жүрөгүмдү заарканткан колдорун эми көрбөй коюшка аргам калган жок. Коркконумчалык эле бар экен. Жука чел кабык менен капталган кызыл эт алакандары ортоңку манжаларысыз мулуюп турат. Баш бармагы менен сөөмөйүнүн ордунда өскөн учу-түбү

Кемесин талкалашып, өзүн сууга салып жиберишет. Өлдүм-талдым дегенде жээкке жетсе кемесинин сыныктары кумда жатыптыр. Кедей алардан олтургуч жасап олтуруп алат. **Төрт бурчтуу, төрт буту бар олтургуч мага да жагып калды.)** олтура берип бир күнү тажаганда аны бузуп, кайык жасайт да дагы денизге жөнөйт **(кагаз кайык аба жиреп сүзүп жөнөдү)**. Кедей кайыгын айдап кете берет, кете берет, арып-чарчап өлөйүн дегенде суунун түбүнөн жылтыраган нерсени көрүп калат. Үч күн. үч түн чумкуп жатып баягыны алып чыкса сокудай болгон жакут таш экен. Ошентип , кедей жыргап-куунап жашап калыптыр ..."

Кыз жомокту ушунчалык элестүү кылып айткандыктан мен да кызыгына батып кетипмин. Кыздын сыңар манжалары менен жасаган кагаз оюнчуктарга ого бетер жаш баладай таңыркап, оюн көргөндөй эле болдум. "Азамат!" - деп мактаганча . Паашаны карасам "али кызыгы алдыда" дегенсип кебелбейт. Кагаз кайыкты бузуп дагы башканы жасап убараланып кирди. Анысы ичи чуңкур жашик болуп чыкты. Кыз жашикти алаканына кондура мага сунуп: "Жомокту уктуңуз, көрдүңүз. Эми акысын төлөңүз", - деди. Муну күтпөгөндүктөн адегенде апкаарып шашып калдым. Оюн-чынын

билгим келип ага тиктесем көздөрүн көтөргөн жок. Каректерин жарым-жартылай жапкан узун кирпиктери гана дир-дир этет. Кубакай бетинин оту алоолоп жанып чыгыптыр. Ээгиндеги чуңкурчасын дагы азыр байкадым. Мен антип-минтип эсимди жыйгыча сунулган алакандары көшөрө күтүп турду. Чөнтөгүмдөгү 50 сомду алып чыгып жашикке акырын салып койдум. Кантээр экен деп үндөбөй турам. Кыз дароо акчага алаксый түштү. Канча экенин билгиси келгенсип, көпкө тиктеди. Анан 50 сомдун бакубат көрүнүшү купулуна толдубу, көздөрүн балбылдатып мага ыраазы боло карап алды. Акчаны мойнуна илинген баштыгына салмак болуп, бирок, сонуркаганы канбадыбы кайра алып чыкты. Баштыгы толо акча экен. Ушаланган, эскирген он тыйындыктар, бир сомдуктар, элүү тыйындыктар жүрөт.

-Эмне кыласың аларды чогултуп? - деп чындап кызыгып сурай кеттим. Паашанын көздөрүндөгү эмелеки кубанычтын нуру өчүп түнөрө түштү. Кыйлага үндөгөн жок. Мен да

элем, - дедим чынымды айтып. Паашанын апасынын өңү жылый түштү.

- Бул жомоктон айланайын, - деди тез-тез демитип сүйлөп.- кызымдын колун кол кылган ушул жомок болду. Пааша төрөлгөндө эки манжасы да кыймылдачу эмес. Ыйлай берип бир жылда карып кеткем. Кызым төрт жашка чыкканда колдоруна операция жасаттык. Ошол операцияны жасаган профессор үйрөткөн эле бул жомокту. Анын көрсөткөнүндөй кагаздан ар балаа жасайм деп жүрүп манжаларын кыймылдатканга үйрөттү. "Көп-көп айта бер, көп акча чогултасың. Ага жаңы кол сатып берем", - деп ансайын кызыктырып коюптур. Балам бечара, алигиче ишенет. Кээдэ тыям. Кайра "мейличи" деп түтпөй кетем. Ким билет? Баланын тилегин берет дешет... Өзүңдүн балдарың барбы, сиңдим? - деди аял эми мага назар салып. - эрге тие элексиңби ? мейли, үкам. Жаш турбайсыңбы, акыры тиесиң да . сага айтаарым, өтө эле боорукер болбогун. Мага окшоп калба. Ушул кызымды өзүм эле тилеп алгамын кудайдан. Майып-мунжу көрсөм кыя өтүп кете албай жүрөгүм эзилип аяй берчүмүн.

Сурма көздөрү дагы бат-бат ирмелип нымдалышып келаткан аялды жубатып, акчаны алышка зорго көндүрдүм да, кайыр айтыштым.

Сөзүбүздү андан ары улантышка күчүм жетпей бaратат. Бая жүрөгүмдү чагып алган чаяндын уусундай ачуу нерсе жайылып сыздатып ооруткуп кирди. "Мен жомогуңду укканы дагы келем", - деп сүйүндүрдүм кызды. Ушинтип айтып жатканымда көздөрүмө ушаланган, эскирген он тыйындык, элүү тыйындык, бир сомдук кагаз акчалар элестей түштү. Өзүм берген акчанын да ошолордой болуп эскиришин көргүм келген жок. Ал эскиргиче келишим керек деп ойлодум.

Келген жолум менен кайтып баратып Паашанын жомогундагы кедей оюма түштү. Ал мага тыржыйган арык капкара киши болуп элестеди. Кембагалчылык аны жерден алып сууга, суудан алып жерге урса да тиричилик деп тырмалаңдай бергенин элестетип алып күлүп жибердим. Аны мен күн сайын көрүп жүргөнүмдөй өтө тааныштай сезилди. Ошондон уламбы, кедейдин жөн жерден эле чоң жакут таш таап алганына ишене албай жаттым. Кантип эле дейм, байлык

бирин-экин карт талдар али көктөбөптүр. Асман да киргилт тартып беймаза көрүндү козүмө. Көңүлүм чөгүп, буттарымды араң эле шилтеп келатам. Мениң түрүмдү байкадыбы, жолду шыпырып жүргөн кемпир эмне издеп жүргөнүмдү сурады. Шайык көчөсүн айтсам "Ким бар эле аерде?" деди дагы тактап. Үйдү, кочону эмес адамдардын аты-жөнүн айтып издоочү айлымды эстеп кеттим. Чаң кирбесин деп ак жүн жоолугун тумчулана салынган кемпирдин жумшак бырыштар орогон алпейим коздору да айылдык кемпирлердикине окшош экен. "Пааша дедиңби. Алты жашарбы? Майыппы? - деп көпкө бүшүркөп турду. - Ии, билет экенмин. Баягы колу чолок кыз окшойт. Атасынын Шамшы аты өчүп кеткен. "Бозокор" дейбиз. Бозо салып сатканды биринчи ошол баштаган. Азыр бозосу деле өтпөй калган окшойт. Аялы экөө базарга чыгып калышыптыр го. Ошол Бозокордун колдорунун манжалары жок кызы бар дешкен. Ошодур?" - деди мага суроолуу. "Билбейм" деп ийнимди куушурдум. Мен жаңыдан ишке кирген балдардын кайрымдуулук фондунда бул кыздын биринчи топтогу майып экендиги жөнүндө гана жазылыптыр. Мындай балдарга фонддон ай сайын 50 сомдон акча берилет экен. Шамшы кызы Паашага бөлүнгөн акчаны алып барып тапшырууну мага буйрушкан. Кемпир майда бырыштар орогон жумшак көздөрү менен мени таң калгандай бир карап алды да, анан үндөбөй ээрчите басып жолго салып койду.

Пааشаны алыстан эле тааныдым.

манжаларысыз мулуюп турат. Баш бармагы менен сөөмөйүнүн ордунда өскөн учу-түбү бирдей тумтуйган кызыл эт ыраңы суук болуп сороет. Бул колдордун жаны бар экендигине ишенбес элем. Кыз бешөөнүн ордуна күч келген эки манжасын арбаңдатып жатып мойнуна узун чоймо менен асылган тери баштыгынын сыдырмасын сыдырды да бир барак кагазды алып чыкты. Ошондон кийин гана жомогун баштады.

- Илгери, илгери ... бар заманда, жок заманда бир кедей жашаптыр. Анын кичине гана жери бар экен (**кыз мага баягы кагазды көрсөтүп койду. Мен аны кедейдин жери деп түшүндүм**). Коңшусу ач көз бай жеринин жарымын зордукка салып тартып алат. (**барак экиге бүктөлдү**). Дагы бир күнү кедей уктап калса дагы жарымын уурдап алат (Пааша кагазды дагы бүктөдү). Аз гана жери калган кедей ойлонуп- ойлонуп олтуруп "эми кичине жерди иштетип кандай пайда тапмак элем, андан көрө баарын сатып жиберип кийинип алайын" дейт да, жарымын сатып көйнөк, дагы жарымына өтүк, калганына чапан сатып алат (Пааشанын сыңар манжалары арбаңдап бүгүлүп-жазылып жатып заматта кагаздан көйнөк, аны бузуп узун жеңдүү чапан, акырында керзовой өтүк жасап, ар бирин мага көрсөтүп коюп жатты. "Көрдүм" деп башымды ийкедим). Акыркы калган жерине бир кеме сатып алат да, деңизге чыгат. (**Кагаз кыргактары кайрылган, палубасы шоңшойгон бийик кемеге айланды**). Башы ооган жакка сүзүп баратса каракчылар кол салат.

көздөрүндөгү эмелеки кубанычтын нуру өчүп түнөрө түштү. Кыйлага үндөгөн жок. Мен да кыстабадым. Баланын да сыры болот эмеспи. Кайра башка сөзгө бурганы жатсам кыз үн катып калды:

- Акчаны көп чогултуп, жакшына кол сатып алам. Анан балдар "колуңдан коркобуз" деп качышпай оюнга кошуп калышат.

Жүрөгүм чаян чагып алгансып тыз эте түштү. А дешке алым жок туруп калдым.

- Дагы жомогуңду айттыңбы?! - деген ачуулуу үн экөөбүздү тең селт эттирди. Чоң чүпүрөк баштык көтөргөн, кийими да, өңү-башы да жүдөңкү кара аял жаныбызга жетип калыптыр. Күйүгүп келип баштыгын жерге талп таштады да, Пааشанын колундагы акчаны жулуп алып мага сунду:

- Бала да ... Сиз мунун айтканын чын көрбөңүз? - деди үнү кейиштүү чыгып.

- Мейли жөн коюңуз! Ал өзүнүн акчасы, - деп шашып калдым. Аял боз ала боло түшкөн кызды кайра аяп кеттиби, боoруна тарта кучактап, көздөрү жашылданып баратты. Күн жеп карайып, чолоо жери жок терең бырыштарга тилинген өңүн кош кабаты бажырайган сурма көзү ажарлантып турат экен. Аны Паашага окшоштуруп апасы го деп ойлодум. Аял бир-эки тамчы жашты сөөмөйүнүн учу менен сыдырып алды да, аргасызга окшоп күлө багып сүйлөдү:

- Кызым жомогун айтып берер адам таппай эле турат.

- Мындай жомокту эч жерден уга элек

жерден эле чоң жакут таш таап алганына ишене албай жаттым. Кантип эле дейм, байлык деген жолдо жатыппы? Жомок да. Ошон үчүн ушинтип өзүм менен өзүм келатып жолумда олтурган баягы кемпирди элес албай өтүп кетипмин. "О-о, кызым!" - деген үн артыма кайрыды. Шыпыргысынын сабына кочук басып, жоолугунун бир учу менен бети-башынын чаңын сүртүп жаткан кемпир мурдатан тааныштындай жан тарта сурады: "Издеген кызыңды таптыңбы?" "Таптым, эне, рахмат Сизге!" - дедим ыраазычылык менен. "Табасың да. Таппай эмне кара башыл адамды", - кемпир токтоо үн катты. "Чарчадыңызбы, эне? Көптөн бери иштейсизби?" ("көчө шыпыргыч болуп" деген сөздү кошуп айтып жибере жаздап зорго тыйып калдым.) менин сөзүмө ал борсулдап күлдү: "Мен кайдан иштейин ... Беш уулум, эки кызым бар. Ошолор багып жатат. Кудайга шүгүрмүн. Сооп учулук үчүн жолду шыпырып коём алым жеткен күнү. Оорун-сыркап алым жетпей калса көзүм чачырап олтуруп калам, ушул бирөө-жарым шыпырып коёр бекен деп. Эл баскан жер мазар болот. Мазарды таза кармабаса күнааси түшөт кайра элге...

Кемпирдин айткандарынан бир сөз өтө жагымдуу, өтө кымбат угулду. Бул сөздү укпай калганыма көп болуптур. "Сооп чулук..." Ойдо жок жерден кенчке кезиккендей байып түштүм. Пааشанын жомогундагы кедей капыстан асыл таш таап аларына да эми гана ынандым...

ТИЛЕК

Эгер болсом мен бир бийик Мунара,
Мойнум созуп, тирелишкен асманга.
Мен ошондо чын бактылуу болмокмун,
Жашап турган кылымдардан кылымга.

Эгер болсом мен келишкен Кумура,
Кымча белдүү, кызыл түсү, татына.
Мен ошондо чын бактылуу болмокмун,
Кучагымда түркүн түстүү гүл турса.

Эгер болсом мен кичине булбул куш,
Акыйкатты ал жеткенче сайраган.
Мен ошондо чын бактылуу болмокмун,
Үнүм созуп, эл көңүлүн бура алсам.

Эгер болсом мен жайнаган жашыл бак,
Гүл төгүлүп, жалбырактар желге учса...
Мен ошондо чын бактылуу болмокмун,
Көргөн адам, бир кылчайып кайрылса ...

Нургул КӨККӨЗОВА, студент.

ГАУХАРАЙ

(Элдик мотив менен)

Жазында жаркын нур чачкан
Күнүм болдуң Гаухарай!
Күлгүн курак жаш кезде
Божурап-эргип ырдасам,
Үнүм болдуң Гаухарай,
Кыраңдан терген кызгалдак.
Гүлүм болдуң Гаухарай.
Ак сүйүү дартын ырбаткан
Дилим болдуң Гаухарай!

Махаббаттан кеп айтсам,
"Өмүрлөш болгун!" деп айтсам ,
Угасыңбы Гаухарай.
Жаштыктын жашыл айдыңын
Ээлесек, ошол кыраанга
Чыгасыңбы Гаухарай?
Маңдалак кызыл гүл сунсам,
Аласыңбы Гаухарай.
Күлгүн көз ымдап күлүңдөп,
Чакырган жаштык сапарга
Барасыңбы Гаухарай?
Дидарлаш жар болуп,
Каласыңбы Гаухарай?
Аруу ойго мүдөөлөш
Болосуңбу Гаухарай?

Ак кептер болуп колума
Коносуңбу Гаухарай?

Сүйүүдө созгон түгөнбөс,
Ырым болчу Гаухарай
Пендезат билбес купуя
Сырым болчу Гаухарай.
Суйкайган таңда ак шоола,
Нурум болчу Гаухарай.
Ойкуштайт Сезим ойлосом,
Он сегиздеги жалындай
Курагым өзүң Гаухарай!
Мүрөк суусу оргуган
Булагым өзүң Гаухарай!
Кол кармашып бир жүрчү,
Ынагым өзүң Гаухарай!

Алтын бутак саябан
Чынарым сенсиң Гаухарай!
Көкүрөккө тагынчу
Тумарым сенсиң, Гаухарай!
Өмүр бою таркабас,
Кумарым сенсиң Гаухарай!

Эсен ТИЛЛЕБАЕВ

СИЗДИ ОЙЛОП ЖАЛГЫЗСЫРАЙМ

Балдарым божурашып өздөрүнчө,
Кепке тартып мени да алксытат.
Эч нерседен бейкапар кенжетайым,
Желбешикте мемиреп уктап жатат.
А мен болсо сизди ойлоп, тынбай санаам,
Балдарымдын арасында жалгызсырайм.

xxx

Жакын жат, - деп жолдошум колун сунат,
"Өөп кой", - деп ал мени кыстап турат.
"Көнүл бур", - деп сөзүмө мага карап,
Кулагыма шыбырап айтып жатат.
А мен болсо сизди ойлоп, тынбай санаам,
Жолдошумдун койнунда жалгызсырайм.

Мапзура САМАТОВА,
Кара-Суу району, Агартуу айылы.